

Horisontaalinen homososiaalisuus eläkeikäisten miesten yhteisössä

Ilkka Pietilä, Hanna Ojala, Elisa Tiilikainen & Marjaana Seppänen

Artikkelissa tarkastellaan vain miehille tarkoitettujen eläkeläisryhmän toimintaan osallistuvien käsityksiä sukupuolesta osana ryhmän toimintaa ja miestapaisen ryhmätoiminnan merkitystä miesten arjessa. Miesyhteisön kokema ja rakentama yhteisöllisyys perustuu vahvasti miesten keskinäiselle homososiaalisuudelle, jota tuotetaan kolmen osin erilaisen mekanismin kautta. Näitä ovat yhteisen tarinan ylläpitäminen, julkilausutut ryhmän kokoontumisia koskevat säännöt sekä yhteisön tapaamisjärjestelyt. Kaikilla näillä käytännöillä ylläpidetään ryhmän normeja, vahvistetaan ryhmän koheesiota sekä ehkäistään yhteisössä ilmeneviä ristiriitoja. Yhteisö pyrkii paikallisesti häivyttämään yhteiskunnan valtarakenteisiin sidostuneet miesryhmien väliset hierarkiat ja valta-asetat ja tässä hengessä tuottamaan yhteisyyttä ja miesten keskinäistä tasa-arvoa nimenomaan horisontaalisen homososiaalisuuden mielessä. Artikkelin perustuu kollektiivisen etnografian keinoin tuotettuun aineistoon itäsuomalaisessa eläkeläismiesten yhteisössä.

AVAINSANAT: HOMOSOSIAALISUUS, MASKULIINISUUS, IKÄÄNTYVÄT MIEHET, YHTEISÖ

Eläkkeelle jäämistä on usein pidetty miesten elämän kriisivaiheena ja tämä ajatus elää vahvana niin tutkimuksessa, julkisuudessa kuin miesten omassa ajattelussakin (Pietilä ym. 2017). Työyhteisön ulkopuolelle siirtymisen myötä miehet menettävät sosiaalisia suhteita, ja koska miehillä on tutkimusten mukaan naisia vähemmän läheisiä ihmissuhteita (Virtanen 2013, Dykstra & Fokkema 2007, Pinquart 2003), työkavereiden menettämisen on ajateltu johtavan monilla miehillä yksinäisyyteen ja sosiaalisuuden eristäytymiseen. Eristäytymisen on puolestaan nähty johtavan muun muassa syrjäytymiseen, mielenterveyden ongelmiin ja päihteiden käyttöön. Tästä huolesta johtuen yhteisöllisyyden vahvistamiseen tähtäviä toimia on pidetty tärkeinä miesten hyvinvoinnin edistämässä.

Useissa anglosaksisissa maissa toimiva *Men's Sheds* -liike pyrkii aktivoimaan miehiä yhteiseen toimintaan ja näin vähentämään yksinäisyyttä ja eristäytymistä. Yhteisöllisen toiminnan keskiössä ovat miehille ominaisiksi ajatellut työmuodot, kuten rakennus- ja puutyöt, mutta myös puutarhahoito, savityöt ja taide (Wilson ja Cordier 2013, 452). Tuoreen katsausartikkelin (Milligan ym. 2016) mukaan *Men's Sheds* -toiminnalla on todettu olevan vaikutusta siihen osallistuvien miesten mielenterveyteen ja henkiseen hyvinvointiin.

Miehille suunnattujen yhteisöllisten interventioiden kantavana voimana nähdään olevan se, että ne ovat nimenomaan miehille suunnattua sukupuolierityistä toimintaa. Kuten Eläkeliiton järjestämän *ÄijäVirtaa*-toiminnan nettisivuilla (aivajirtaa.fi)

todetaan, Äijä-ryhmään osallistuminen on ”[m]ukavaa, hauskaa, toimintaa, miesten juttuja miehelle, luottamuksella.” (viitattu 27.9.2018). Tästä näkökulmasta on yllättävää, että vain miehille tarkoitettua toimintaa ja sen vaikutuksia koskevassa tutkimuksessa on kiinnitetty hyvin vähän huomiota siihen, millaisin tavoin sukupuoli on läsnä toiminnassa, miten se muokkaa toimintaa, millaisia merkityksiä mieserityisellä ryhmällä on toimintaan osallistuville miehille ja millaisia miehiä toiminta kenties sulkee ulkopuolelleen. Miesten kesken olemisen ja miestapaisen toiminnan oletetaan siis automaattisesti tuottavan jotakin hyvää kaikille miehille.

Tässä artikkelissa tarkastelemme vain miehille tarkoitettua eläkeläisryhmän toimintaan osallistuvien miesten käsityksiä sukupuolesta osana ryhmän toimintaa ja ryhmätoiminnan merkitystä miesten arjessa. Teoreettiseksi lähtökohdaksi otamme homososiaalisuuden käsitteen. Artikkelin perustuu kollektiivisen etnografian keinoin toteutettuun tutkimushankkeeseen itäsuomalaisessa eläkeläismiesten yhteisössä.

MIESTEN YHTEISÖT JA HOMOSOSIAALISUUS

Kriittisessä miestutkimuksessa miesten porukoinen ja kaverisuhteiden tutkimisella on pitkät perinteet. Erityisesti sellaisten miesyhteisöjen tutkimisessa, jossa jäsenten oletetaan olevan heteroja, tutkimuksen käsitteellisenä lähtökohdana on usein ollut homososiaalisuus. Homososiaalisuudella viitataan siihen, että miehet hakeutuvat toisten miesten seuraan, nauttivat tästä seurasta ja pitävät sitä joko sukupuoleen tai seksuaalisuuteen perustuvia sekaryhmiä parempana toiminnan areenana (Godecke 2018, Koivunen 2013, Otonkorpi-Lehtoranta 2017, Soilevuo Grønnerød 2004).

Homososiaalisuus, tai miessidos, kuten Arto Jokinen (2000) sen nimeää, on ”tiettyjen normien rajaama miesten välisen kumppanuuden ja yhteisymmärryksen muoto, joka tukee maskuliinista hegemoniaa” (Jokinen 2000, 224). Homososiaalisuus kytkeytyy siis myös valtaan ja siten yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen (Liljeström 1999, 131). Miesten homososiaalisissa yhteisöissä uusinnetaan miesten valta-asemaa yhteiskunnassa ja siksi homososiaalisuus on liitetty läheisesti hegemoniseen maskuliini-

suuteen (Hammarén & Johansson 2014). Esimerkiksi historian tutkimuksen kontekstissa Seija-Leena Nevala-Nurmi (2014, 228) kirjoittaa ensimmäisen maailmansodan jälkeisistä homososiaalisista miesliittymistä Saksassa. Ne toimivat vastareaktion sodan aikana tapahtuneelle sukupuolijärjestyksen kriisiytymiselle eli aiemmin vahvasti patriarkaalisen yhteiskuntajärjestyksen rakoilulle. Militaaria maskuliinisuutta pönkittävät miesryhmät (esim. Freikorps) olivat ”pakopaikka asemansa menettäneille perheiden patriarkoille. Yhteisöt korvasivat jossain määrin perheen ja niiden piirissä korostettiin voimaa ja väkivaltaa ihannoivaa yltiömaskuliinista mieheyttä” (Nevala-Nurmi 2014, 228).

Urheilua, ja erityisesti joukkueurheilua, on pidetty keskeisenä areenana, jossa homososiaalisilla käytännöillä tuotetaan nuoruudelle, voimalle ja aggressiivisuudelle perustuvaa heteromaskuliinista ideaalia ja jonka piirissä miehistä hegemoniaa juhliin. Esimerkiksi Eric Andersonin (2002) avoimesti homoseksuaalisten miesurheilijoiden asemaa joukkueurheilussa koskevassa tutkimuksessa kävi ilmi, että homomiehiä siedettiin niin kauan kuin heistä oli hyötyä joukkueelle eli auttoivat sitä voittamaan. Homomiehet eivät myöskään kohdanneet fyysistä (ml. seksuaalinen) häirintää, sanallista kylläkin, mutta toisaalta homomiesten piti olla tuomatta avoimesti esiin seksuaalista suuntautumistaan ja identiteettiään. Muusta kuin heteroseksuaalisesta suuntautumisesta siis vaietaan ja homomiesten tulee hyväksyä oma toiseutensa. Raewyn Connellin (1995, 76–81) termein kyse on alistetuista maskuliinisuuksista, jotka marginalisoitujen maskuliinisuuksien ja hegemoniaa kannattavien tavoin ovat oleellinen osa mekanismeja, jolla hegemonista maskuliinisuutta ja patriarkaalista sukupuolijärjestelmää ylläpidetään.

Edellä esiteltyjä voi pitää esimerkiksi vertikaalisesta homososiaalisuudesta, jollaiseksi Nils Hammarén ja Thomas Johansson (2014) kutsuvat miesten hegemonian uusintamiseen pyrkivää miessidosta. Heidän mukaansa on olemassa myös horisontaalista homososiaalisuutta, joka viittaa sellaisiin kumppanuuden muotoihin, joilla tavoitellaan läheisyyttä ilman ryhmän sisäistä kilpailua, hierarkiaa ja hegemonisen maskuliinisuuden uusintamista. Esimerkiksi Jarna Soilevuo Grønnerødin (2004) tutkimuksessa nuorten miesten rockbändeistä kävi ilmi,

että miehet harjoittivat naisille tyypillisinä pidettyjä toimintatapoja osoittaessaan toisilleen tunneherkkyyttä ja jakaessaan intiimejä asioita. Soilevuo Grønnerød (2004, 61) nimeääkin tutkimiansa miesten toimintaa myönteiseksi machoiluksi. Myös Tuija Koivusen (2013) miesjohtajia koskevassa tutkimuksessa ilmeni, että vaikka miesjohtajat liittoutuivat työpaikalla keskenään ja siten sulkivat naiset ja ei-johtajamiehet pois piiristään, miesjohtajien keskinäisessä toiminnassa ei ollut nähtävissä kilpailua. Pikemminkin he kilpailivat yhdessä muiden yritysten miehiä vastaan.

Jo aiemmin mainittuja eläkeläismiehille suunnattuja *Men's Sheds* ja *ÄijäVirtaa* -toimintaa voi pitää horisontaaliseen homososiaalisuuteen perustuvana yhteisöllisenä toimintana, sillä niiden lähtökohtana on psykososiaalisen tuen tarjoaminen marginalisointivaarassa oleville ikääntyneille miehille. Seuraavaksi kuvaamme oman tutkimuksemme kohteena ollutta ikämiesten yhteisöä.

TUTKITTAVA MIESTEN YHTEISÖ

Itäsuomalaisessa kaupungissa toimiva ikääntyneiden miesten ryhmä sai alkunsa kesällä 2006. Tuolloin muutamat kaupunkiin liitetyn entisen kauppalan alueella asuneet eläkeikäiset miehet ryhtyivät tavatessaan muistelemaan menneitä ja alueen historiaa. Vuosien saatossa pieni ydinjoukko on kasvanut yli sadan miehen joukoksi, jotka täyttävät ryhmän jäsenyyden ehdot, eli ovat eläkeikäisiä ja asuneet jossain vaiheessa elämäänsä entisen kauppalan alueella. Ryhmä ei ole juridisesti organisoitunut yhdistys, sillä jäsenet katsovat yhdistykseksi rekisteröitymisen muuttavan toimintaa liian viralliseksi ja hierarkkiseksi. Siksi miehet kutsuvat yhteisöään joko yksinkertaisesti porukaksi, tai käyttävät yhteisönsä nimeä, johon viittaamme tässä artikkelissa pseudonymillä *Tehtaankylän pojat*.

Miesporukka kokoontuu säännöllisesti kerran kuussa, ja usein kokoontumisiin kutsutaan eri alojen asiantuntijoita kertomaan ajankohtaisista aiheista. Kokoontumisiin liittyy kaksi sääntöä: niissä ei puhuta puoluepolitiikasta tai uskonnosta, eikä niihin saa osallistua humalassa. Yhteisten kokoontumisten lisäksi miesporukka järjestää paikkakunnalla erilaisia toimintaa, kuten kalastuskilpailuja ja koti-

seutumatkoja. Porukan toiminnan ydin on muistelussa ja paikallishengen ylläpitämisessä. Vaikka kauppalan liittämisestä kaupunkiin on kulunut jo yli 50 vuotta, kauppalalla on miesten mielissä voimakas paikallidentiteetti. Tässä paikallidentiteetissä on keskeisessä osassa sodan jälkeinen jälleenrakennus, jossa tehdaspaikkakunnan paikallisyhteisö rakensi uutta parempaa elämää vahvan yhteenkuuluvuuden hengessä.

Enemmistö Tehtaankylän pojista osallistuu kuukausitapaamisiin ja satunnaisemmin muuhun toimintaan (kuten talkoot ja retket). Koska miesporukka on varsin suuri, miehet ovat nimenneet joukostaan muutaman miehen ydinryhmän, joka suunnittelee tulevaa toimintaa ja vastaa tapahtumien toteuttamisesta. Tämän ryhmän apuna ja tukena toimivat aiemmin aktiivisesti toimintaan osallistuneet, usein ydinryhmään kuuluneet miehet, jotka ovat syystä tai toisesta jättäytyneet varsinaisen ydinjoukon ulkopuolelle. Miehet käyttivät näitä osallistumisaktiivisuuden mukaan eriytyneitä ryhmiä jäsentäessään erityisesti haastatteluissa Tehtaankylän poikien toimintaa ja omaa paikkaansa yhteisössä. Käytämme näistä kolmesta ryhmästä nimityksiä ydinryhmä, sisäpiiriläiset ja ulkopiiriläiset.

Ryhdyimme tekemään yhteisön toiminnasta tutkimusta vuonna 2015. Tutkimushankkeessa on ollut pyrkimyksenä tuottaa tietoa yksilön, yhteisöjen, iän ja sukupuolen suhteista sekä hyvinvointia tukevista epävirallisista rakenteista, joiden merkityksen ajatellaan olevan erityisen suuri ikääntyville ja työelämästä irtautuneille miehille. Olemme myös olleet kiinnostuneita siitä, millä tavoin sosiaaliseen toimintaan osallistuminen tuottaa yhteisöllisyyden ja yhteisöihin kuulumisen tunnetta, ja siksi tarkastelleet ikääntyneiden yhteisöihin ja sosiaaliin suhteisiin sisältyviä reunaehtoja yhteisöllisyyden ja kuulumisen kokemiselle.

KOLLEKTIIVINEN ETNOGRAFIA: TUTKIMUKSEN AINEISTO, KYSYMYKSET JA MENETELMÄT

Artikkeli perustuu kollektiivisen etnografian keinoin tuotettuun aineistoon. Kollektiivinen etnografia on kenttätyölle eli (osallistuvalla) havainnoinnille ja haastatteluille perustuvaa tutkimusta, mutta sen

toteuttaa yhden tutkijan sijaan tutkimusryhmä (Clerke & Hopwood 2014, Gordon ym. 2006; 2007). Meidän tapauksessamme tutkimusryhmän muodosti neljä tutkijaa. Kollektiivinen etnografia valikoitui metodologiseksi lähtökohdaksi ensinnäkin siksi, että etnografia soveltuu monimenetelmäisyytensä vuoksi erityisen hyvin yhteisöjen tutkimiseen (Atkinson ym. 2001). Toiseksi tutkimamme yhteisö sijaitsi maantieteellisesti sen verran kaukana omista asuinpaikoistamme, ettei jatkuva kentällä oleminen ollut mahdollista. Siksi järjestimme parin päivän intensiivisiä kenttäjaksoja, joihin pääsi osallistumaan aina vähintään kaksi, mutta valtaosassa kenttäjaksoja kolme tutkimusryhmän jäsentä.

Koska tutkija ei pysty kentällä kiinnittämään huomiota kaikkiin tapahtumiin (Gordon ym. 2005), kollektiivisella kenttätyöllä pyrimme sekä varmistamaan mahdollisimman monipuoliset havainnot että hyödyntämään tutkijan paikantumisesta väistämättä seuraavaa kenttätapahtumien monitulkintaisuutta (Clerke & Hofwood 2014, Palmu & Lappalainen 2012). Usean tutkijan yhtäaikainen paikalla oleminen tuotti tutkimukseemme sekä luotettavuutta että teki mahdolliseksi kenttätapahtumien monitulkintaisuuden keskusteluun ottamisen jo kentällä ollessa ja havainnointien suuntaamisen näiden tulkintojen pohjalta.

Kenttätyömme ajoittui syksyn 2015 ja kevään 2017 välille. Tuona aikana vietimme yhteensä 11 päivää eri kokoonpanoin pääasiassa kahden päivän mittaisia rupeamia tutkimassamme yhteisössä. Kenttäpäivät pyrittiin sijoittamaan yhteisön kuukausitapaamisten ympärille niin, että pystyimme osallistumaan näihin tapaamisiin, tekemään havainnointia ja juttelemaan miesten kanssa informaalisti. Lisäksi kenttäpäivien yhteyteen sovittiin yksilöhaastatteluja (N=27) ja ryhmäkeskusteluja (N=4). Kenttätyön alkuvaiheessa pyysimme miehiä myös kirjoittamaan vapaamuotoisesti osallistumisestaan yhteisön toimintaan (kirjoitusaineisto N=21). Lisäksi olemme keränneet yhteisön avustuksella käyttöömme pienen dokumenttiaineiston (mm. kuukausikokouksista kirjoitettuja pöytäkirjamaisia kuvauksia, yhteisöstä julkaistuja lehtiuttuja, valokuvia).

Tässä artikkelissa esittämämme analyysi perustuu havainnoinneille, yksilö- ja ryhmähaastatteluille sekä kenttäjaksojen aikana tutkijaryhmässä käydyistä keskusteluista kirjoittamillemme päivä-

kirjamerkinnoille. Analyysin tekemisessä olemme hyödyntäneet diskurssianalyttistä otetta (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016). Tämä on tarkoittanut sitä, että olemme kiinnittäneet huomiota erilaisiin sanallistamisen ja jäsentämisen tapoihin ja niiden kautta avautuviin laajempiin kulttuurisesti jaettuihin sukupuolistuneisiin päättelyn logiikkoihin ja tulkintakehyksiin, joita vasten esimerkiksi yksittäisen haastateltavan selonteot tulevat ymmärrettäviksi. Tarkemmin ottaen olemme tarkastelleet niitä diskursiivisia käytäntöjä (Fairclough 1995), joiden avulla ryhmän mieserityisyyttä rakennetaan. Diskursiivisilla käytännöillä viitataan siihen, mitä, miten ja millä oikeutuksella eri toimijat voivat ilmaista ja kuvata asiantiloja (Husa 1995).

Sukupuolen osalta oletamme vahvasti: puhumme miesporukan miehistä ja heidän mieserityiselle yhteisölle antamistaan perusteluista. Operoimme siis kaksisukupuolijärjestelmän kehityksessä. Valinta perustuu erityisesti haastatteluaineistoillemme, joissa mies–naisjako on keskeinen jäsenyksenkehys. Kysymme siis, miksi *Tehtaankylän pojat* on juuri ikäänntyneiden miesten yhteisö. Millaisiin perusteluihin vedoten yhteisöä rakennetaan nimenomaan miesten yhteisönä ja millaisia seurauksia tällä sukupuoli-erityisyydellä on yhteisön toiminnalle? Vaikka yhteisössä on osallistumisen intensiteetin osalta erilaisia osaryhmiä (ydinryhmä, sisäpiiriläiset, ulkopiiriläiset), keskitymme analyysissamme koko yhteisöä yhdistäviin sukupuolistuneisiin normeihin ja käytäntöihin.

Pyrimme niin tiheään etnografiseen kuvaukseen (Huttunen 2010) kuin artikkelimitassa on mahdollista. Artikkelissa käytettyihin haastatteluotteisiin on merkitty haastateltavan peitenimi ja ikä. Otteissa kirjain K viittaa tutkijaan ja V haastateltavaan. Ryhmähaastatteluotteissa eri haastateltavat on eroteltu merkinnöillä V1, V2 jne. Kenttäpäiväkirjaoitteisiin on merkitty päivämäärä ja muistiinpanot tehneen tutkijan nimikirjaimet. Kaikkia aineistootteita on tiivistetty luottavuuden parantamiseksi.

KEHÄPÄÄTELMIÄ JA KIERTELEVIÄ RATIONALISOINTEJA

Haastatteluissa olimme kiinnostuneita kuulemaan miesten ajatuksia siitä, miksi porukka oli vain miehille tarkoitettu ja millaisia merkityksiä tällaiselle

mieseritysydelle annetaan. Haastateltavat kuitenkin kokivat ilmeisen hankalaksi löytää perusteluja asialle. Sukupuolierityisyyttä koskeva kysymys tuotti lähinnä erilaisia kehäpäätelmiä ja kierteleviä rationalisointeja. Useimmat miehet päätyivät toteamaan, kuten 68-vuotias Aarne: ”Se on miesten juttu [naurahtaa]. Se on ollu aina. Siihen ei vaan oteta naisia [naurua]. Naiset saa pitää omat palaverit [naurua]”. Koska ryhmä oli jo alkujaan perustettu nimenomaan miesten porukaksi, ei asian nähty kaipaavan erityisiä perusteluja. Porukan mieserityisyys oli kyseenalaistamaton normi ja siksi sen nähtiin olevan ”vaan tällanen periaate”, kuten 81-vuotias Arho toteaa.

Aineisto-ote 1, yksilöhaastattelu (Arho, 81 v.)

V: Tää on tälläne miesten porukka. [- -] Se nyt on vaan tällanen periaate. Ohan niitä muitakii tälläsiä kuppikuntia maailmassa mitkä, mis ei saa olla toista sukupuolta. Sekä naisil että miehillä.

K: Joo. Ei ku mä sitä ajattelin, että tuleeks sulla mieleen jotain ajatuksia siitä, että mikä semmonen hyöty tai etu siitä on, että on pelkästään miehiä?

V: Ei siinä... varmasti... En mie niinku sillain ymmärrä sitä, että siin ois mitään sellasta. Vaan se on, niinku on sanottu, niin Tehtaankylän pojat on Tehtaankylän poikia, ja sillä selvä.

Haastateltava ei näe porukan mieserityisyydestä koituvan miehille mitään erityisiä hyötyjä tai etuja haastattelijan tarjotessa tällaista tulkintaa. Otteen lopussa haastateltava kiteyttää näkemyksensä tavalla, joka kuvaa tilanteen itsestään selvänä ja luonnollistettuna: ”Tehtaankylän Pojat on Tehtaankylän poikia, ja sillä selvä”. Napakasta loppukaneettista huolimatta aineisto-otteessa on häilyntää, joka ilmiselvästi johtuu haastateltavan kokemasta hankaluudesta perustella hänen itsensä itsestään selvänä pitämänsä asiaa. Yhtenä epäsuorana perusteluna Tehtaankylän poikien periaatteelle haastateltava vetoaa siihen, että monet muutkin yhteisöt (”kuppikunnat”) valikoivat jäsenensä sukupuolen perusteella. Selityksessä on puolusteleva sävy, ja se antaa ymmärtää, ettei Tehtaankylän pojat ensinnäkään ole ainoa toisen sukupuolen ulossulkeva yhteisö. Lisäksi haastateltava vielä muistuttaa, että tällaisia porukoita on sekä naisilla että miehillä. Lisäys on

kiinnostava, koska haastateltava vaikuttaa perustelullaan puolustautuvan sukupuolten välistä epätasa-arvoa koskevalta syytökseltä. Samanlaista tulkintaa esiintyi muillakin haastateltavilla.

Aineisto-ote 2, yksilöhaastattelu (Uolevi, 79 v.)

K: Mitä sä ajattelet siitä että mitä se tuo tähän toimintaan että ootte kaikki nimenomaan poikia?

V: No... en mie nyt usko että siitä mitään haittaakaan on. Nykysin ku pyritään siihen tasa-arvoon että mahdollisesti myös kauniimpi sukupuoli olis mukana niin on aika vaikee niinku kuvitella sitä. Me ollaan aika ikääntyneitä. Voishan joittenkin vaimot lähtee mukaan, mut ku aatellaan tätä lukumäärää mikä meitä nyt kokoontuu niin, se saattas sitte ainaki puoltoistakertaistua, että se vois olla jo sitte vähän hallitsematon porukka että... Menis vähän liian suureks.

Haastateltava ottaa sukupuolten välisen tasa-arvon eksplisiittisesti esiin ja pohdiskelee naisten mahdollista osallistumista ryhmän toimintaan tästä näkökulmasta. Ote on hyvä esimerkki Eeva Jokisen (2004) kuvaamasta tasa-arvon rutiininomaisesta arvioinnista eli rennosti refleksiivisyydestä. Tällainen sukupuolen ja sukupuolten suhteiden arkinen pohtiminen saattaa johtaa käytäntöjen muutokseen, mutta useinkaan ei (Jokinen 2004, 295). Pikemminkin kyse on eleestä, jolla ilmaistaan tasa-arvodiskurssin tunnistaminen. Kuten haastateltu toteaa, naisten mukaan ottaminen kasvattaisi Tehtaankylän poikien kokoa liian suureksi, mistä aiheutuisi hankaluuksia muun muassa kokoontumistilojen hankkimiseen. Tällainen kiertelevä rationalisointi esittää miesyhteisön siten – ainakin osin – käytännön sanelemana pakkona, mikä vesittää haastattelijan kysymyksen sisältyvän mahdollisen syytöksen syrjinnästä.

Useat haastateltavat totesivat, että Tehtaankylän pojissa osallistujilla on mahdollisuus puhua ”miesten juttuja”. Viittaaminen ”miesten juttuihin” perustui vahvasti luonnollistettuun miehen kategoriaan, mikä puolestaan toimi perusteena sukupuolten väliselle segregaatiolle, jossa miesten keskinäisille keskusteluille on oma alueensa. Haastatteluissa esitettiin myös epäily, etteivät kaikki miesten jutut sovi naisille. Toisaalta epäiltiin, etteivät naisia edes

miesten jutut kiinnosta. Jotkut viittasivat keskustelujen sisältöjen ohella myös miesten tapaan keskustella: ”ainakin asiat puhutaan suuremmin, ei tarvi kainostella” ja ”selvemmin saa puhuttu tuota ja normaalia kieltä saapi käytetty”. Viittaukset mieserityisiin puheenaiheisiin ja vain miesten harjoittamiin puhetapoihin ovat osa homososiaalisia käytäntöjä, joilla mieserityistä ryhmää ja sen perustana toimivaa yhtä yhtenäistä miehen kategoriaa rakennetaan.

Miesten tavat perustella yhteisönsä mieserityisyyttä perustuu yleisesti itseidentifioinnissa esiintyvään ilmiöön, eli oman ryhmän käänteiseen määrittelyyn (*definition by difference*, Edley & Wetherell 1997, 208). Tällaisessa ryhmän kuvauksessa määrittelyn ydin on eronteossa siihen, mitä ryhmä ei katso edustavansa sen sijaan, että ryhmän ominaisuuksia eriteltäisiin ilman vertailuja toisiin. Ilmiö lienee erityisen yleinen silloin, kun yksilö tai ryhmä ymmärtää edustavansa normatiivista ja vallalla olevaa, kuten valkoista, keski-ikäistä ja keskiluokkaista miestä. Tällaisen ryhmän kyseenalaistamaton ja hegemoninen asema jää juuri valta-asemansa vuoksi määrittelemättömäksi (*unmarked status*), ja ryhmän paikantaminen tapahtuu mutkan kautta viittaamalla ryhmiin, jotka ovat marginaalisempia ja siksi tunnistettavampia (*marked status*). Samalla tavoin kuin suomalaisten on vaikea hahmottaa omaa valkoisuuttaan ja löytää sille sanoja (Rossi 2015), on Tehtaankylän poikien vaikeaa sanoittaa sukupuolittunutta luonnettaan.

KYTKEYTYMINEN MIESSUKUPOLVIEN HISTORIALLISEEN KETJUUN

Vaikka miesten oli haastatteluissa vaikeaa vastata yhteisön sukupuolta suoraan koskeviin kysymyksiin, toisenlaiset kysymyksen muotoilut synnyttivät enemmän pohdintaa miesten kokemasta yhteisyydestä.

Aineisto-ote 3, yksilöhaastattelu (Viljo, 74 v.)

K: No mikä siin on et miesten kesken on kiva, kiva kokoontua?

V: No sitä on vähän vaikee sanoa, et mikä se on niinku siinä, mut kuitenkin ni, sotaväki ja nää

leirit on ollu yleensä poikaporukalla aina, ja nää tämmöset, taistelut vähän niin ku keskenään. Meillä oli semmosia kylätappeluja eri kaupunginosien kanssa ja tän kauppalan osien kanssa, et silloin heti sodan jälkeen, mut kyl ne sit loppu 80-luvulla jo, tai 70-luvun alussa varmaan.

Otteessa haastateltava ei varsinaisesti sano miksi miesten kanssa on mukavaa kokoontua, vaan siirtää selityksen miesten kokemalle yhteenkuuluvuudelle historiaan. Hän ottaa esimerkiksi armeijan, joka haastateltavan nuoruudessa oli itsestään selvästi miesten yhteisö, ja toiseksi poikajengien väliset tappelut. Otetta lukiessa voi helposti syntyä hieinan koominenkin kysymys, ovatko 50 vuotta sitten käydyt tappelut todellakin edelleen miehiä yhdistävä asia. Haastateltavan vastauksen ydin on siinä, että poikaporukalla tehtyjen asioiden muistelu luo miesten välille sellaista yhteisyyttä, jota heillä tänä päivänä ei välttämättä olisi ilman yhdessä 50 vuotta sitten koettuja tapahtumia. Miehet myös muistelivat lapsuutensa ajan elämäntapaa, heidän isiensä sukupolven miesten yhteisöllistä elämää sekä sitä, kuinka he poikina pääsivät osallistumaan miesten keskinäiseen toimintaan.

Aineisto-ote 4, ryhmähaastattelu

V3: Ennen oli yhteisöllisyyttä saunassa, jos muistatte saunanlauteilta.

V1: Siel oli miesten ja naisten saunat yhteisis saunoissa erikseen.

V3: Joo, ja siel oli määrätty yhteisöllisyys. Siel, mä muistan vielä tos [paikka] käytiin, ni siellä aina tuli toinen että ”mie pesen siun selän, pese sie miun”, tämmöstä mitä ei nykyään enää, kun on se oma sähkösauna.

V2: Kirjottamaton sääntö oli se, että jos lähet saunasta niin et saa heittää vettä kiukaalle.

V3: Joo niin oli.

V1: Jumalauta sit tuli. [– –]

V2: Miul jäi mieleen se ku istu siel ukkojen seas lauteilla, mie olin joku semmonen koulus niin...

[– –] Kyllähän sitä varmasti vähän ylöspäin katottiin, kun oli isoja miehiä ja pienenä poikana siellä, et olihan ne, kunnioitettava tilaisuus että-

V1: Meil ol se, missä isä ja äiti asu, se ol semmonen

iso talo, ja sit siin oli pitkä rappu siinä, et ovet män sitten niihin asuntoihin ja iltaa istuttiin, ni kyl siin oli melkein suurin osa niitä ukkoja kun siin istu. Naisil ol tietyst muuta hommaa se, kuka leipo kuka siivos, mut ukot siin istu iltaa. Mie muistan niitä kuunneltiin ain sitten kun ne ukot- [– –]

K: Mut saitteks te kuitenkin niinku jäädä sinne kuuntelemaan?

V1: Joo kyllä myö pennut saatiin siin istuu ja kuunnella.

Vaikka ryhmähaastattelussa tutkija johdatteli keskustelua yhteisöllisyyden pohtimisen suuntaan, hän ei rajannut aihetta juuri miesten väliseen yhteisöllisyyteen. Siksi on merkillepantavaa, että keskustelussa miesten yhteisöllisyyden keskeinen rakennetekijä on selvärajainen jako naisten ja miesten elämänalueisiin. Kuvatut yhteisöt ovat sukupuolten välisen segregaatoin vuoksi olleet nimenomaan miesten yhteisöjä, joissa on ollut miesten kesken sovitut säännöt, niiden rikkomisesta seuraavat sanktiot, avun vastavuoroisuuteen perustuvat vaihtosuhteet sekä miesten ja poikien välinen hierarkiaero. Tämä merkitsee myös sitä, että kun miehet suorastaan kaiholla muistelevat lapsuutensa ajan yhteisöllisyyttä, heidän muistoissaan tuo yhteisöllisyys koskee juuri miesten välisiä suhteita. Naiset ja tytöt toki kuuluvat laajempaan yhteisöön, mutta miesten kokemusten kannalta he sijoittuvat yhteisön reunamille.

Yhteinen muistelu kiinnittää osallistujat miesten sukupolvien ketjuun. Porukan tapaamisissa he palaavat yhdessä mieliinsä kauan sitten tapahtuneita sattumuksia, ja kokevat näissä hetkissä samanlaisia miesten yhteenkuuluvuuden tunnetta kuin lapsena istuessaan talon ulkorappusilla kuuntelemassa aikuisten miesten keskusteluita. Yhteiset tapaamiset myös samalla uusintavat aiempien sukupolvien tapaa kokoontua miehissä ruotimaan ajankohtaisia asioita tai keskustelemaan vaikkapa kalasaaliista.

Symbolisen tason ohella edellisten sukupolvien perinnöllä on myös materiaalisempia vaikutuksia miesten toimintaan. Erityisesti porukan ydinjoukon miehet kertoivat meille innokkaasti kokoontumispaikkansa historiasta. Miehet olivat kuulleet paikallisen leirikeskukseen olevan ongelmassa, sillä yrittäjällä ei ollut mahdollisuuksia kipeästi kaivatun rakennusten pintaremontin tekemiseen. Porukka

oli ryhtynyt tuumasta toimeen ja maalannut rakennukset talkootyönä. Tämän jälkeen keskustuksesta on tullut ryhmän kuukausittainen kokoontumispaikka. Mittava talkootyö on synnyttänyt porukassa vahvan tunnesiteen paikkaan ennen muuta siksi, että talkoilla tehty yleishyödyllinen työ edustaa samanlaista yhteen hiileen puhaltamista kuin heidän lapsuutensa talkootyöt, joissa tehdaspaikkakunnan työläiset rakensivat yhdessä asuntoja itselleen. Tuota aikaa ja sen vahvaa yhteisöllistä henkeä miehet muistelevat lämmöllä. Leirikeskukseen kunnostaminen talkoilla tuo muistot osaksi tätä päivää. Oman elämän ja toiminnan kytkäytyminen aiempien sukupolvien perinteisiin luo yksilön toiminnalle laajemmat mittasuhteet. Kuten Jorma (76 v.) asian tiivistä, ”ihmiset kokee, että hyö on osa jotain suurempaa”.

MIESTEN YHTEISÖN KOHEESION YLLÄPITÄMINEN

Vaikka porukan säännöt ovat yleisesti ottaen väljät, ne kieltävät kategorisesti uskonnosta ja poliitikasta puhumisen sekä osallistumisen päihtyneenä porukan tapaamisiin. Monet haastattelemistamme miehistä toivat säännöt oma-aloitteisesti esiin esimerkkinä ryhmän yksituumaisista periaatteista. Varsinkin porukan ydinryhmä ja sisäpiiriläiset näkivät säännöt porukan yhtenäisyyden kannalta välttämättöminä, eivätkä olleet valmiita joustamaan periaatteista. Useimmat toimintaan satunnaisesti osallistuvista miehistä hyväksyivät sääntöjen olemassaolon, mutta eivät suhtautuneet niihin yhtä ehdottomasti kuin sisäpiiriläiset. Säännöt herättivät paljon keskustelua tutkijaryhmässämme.

Aineisto-ote 5, kenttäpäiväkirja

Olemme tulleet kahdeksi päiväksi tekemään miesten yksilöhaastatteluita. Ensimmäisen haastattelupäivän iltana istumme majapaikassamme ilta-palalla ja vaihdamme ajatuksia haastateluista tekemistämme havainnoista. Kaikki ovat kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka haastateltavat muistavat tuoda esiin porukan julkilausutut säännöt (politiikka, uskonto, alkoholi). Meistä tämä tuntuu ristiriitaiselta. Miksi sääntöjä pitää tuoda

näin aktiivisesti esiin, vaikka kyseessä on porukka, joka välttää sääntöjen ja hierarkioiden rakentamista? Mietimme myös, miksi juuri näistä asioista pitää olla tiukat säännöt. Tuottaisiko uskonnosta tai politiikasta puhuminen ryhmässä niin suuria konflikteja, että tämä saattaisi rapauttaa miesten yhteenkuuluvuuden tunnetta? (23.3.2016, HO)

Porukan jäsenet ovat taustoiltaan jossain määrin erilaisia muun muassa koulutuksen, ammatin ja poliittisten näkemysten suhteen. Jotkut olivat muuttaneet paikkakunnalta pois työuransa aikana ja palanneet synnyinseuduilleen vasta siirryttyään eläkkeelle. Tulkintamme mukaan erityisesti uskontoa ja politiikkaa koskevat säännöt ovat olennaisia ryhmän koheesion ylläpitämiseksi. Monissa sosiaalisissa tilanteissa on tavanomaista välttää keskustelua uskonnosta, politiikasta ja raha-asioista. Olennaista Tehtaankylän poikien säännöissä on kuitenkin se, että porukka ei jätä asiaa sen varaan, että yksilöt noudattaisivat konventionaalisia tapoja. Sen sijaan uskonnosta ja politiikasta puhuminen on eksplisiitisti kielletty. Puoluepolitiikan käsittely saattaisi luoda ryhmän sisään jakolinjoja, luoda poliittisia ryhmittymiä ja heikentää yhtenäisyyden tunnetta. Säännöllä on siksi tärkeä tehtävänsä pitää tapaamisissa käytävien keskusteluiden aiheet miehiä yhdistävissä aiheissa heitä erottavien aiheiden sijasta. Konkreettisten julkilausuttujen normien, kuten kieltojen, ohella yhtenäisyydettä ylläpitää myös ryhmän itseymmärrykseen keskeisesti sisältyvä ajatus miesten keskinäisestä yhdenvertaisuudesta.

Aineisto-ote 6, yksilöhaastattelu (Einari, 83 v.)

Silloin kun myö miehet mennään armeijaan, alokkaiks, kaikki ollaan samanarvoisia. Ei siellä kysytäkuka on käyny koulua miten tai muuta. Samanarvoisia. Sama ollaan täällä. Vaikka siellä on insinööriä, on kapteenia ja... poliisia ja minkä ammatin harjoittajia on ollutkin. Mut ne on takana ne ajat. Tää on eläkeporukkaa ja mie koen et me ollaan samanarvoisia täällä. Samalla tavalla voi keskustella kenen kanssa tahansa.

Paikkakunnalla, jossa miehet asuivat lapsuutensa ja nuoruutensa, tehdastyöväestä oli keskittynyt

tiiviksi asuinyhteisöksi. Koska perheet saivat pääasiassa elantonsa tehtaasta, vanhempien ammatit eivät synnyttäneet status- ja varallisuuseroihin perustuvia hierarkioita poikien välillä. Samanarvoisuus jatkui vielä armeijan alokasvaiheeseen, mutta viimeistään työelämä synnytti selvät jakolinjat ”paremmissa” ammateissa olevien ja työläisten välillä. Haastateltava tulkitsee eläkkeelle siirtymisen poistaneen työelämän aikaisten hierarkiat, minkä vuoksi miehet ovat jälleen samalla tavalla yhdenvertaisia kuin nuoruudessaakin. Hänen kuvaamansa ympyrän sulkeutuminen ei kuitenkaan välttämättä kuvaa yhdenvertaisuutta kaikilla elämän alueilla, mihin viittaa haastateltavan toteamus, että miehet ovat samanarvoisia ”täällä”, siis porukan tapaamisissa.

Politiikan ja uskonnon ulossulkeminen yhteisistä tapaamisista on siinä mielessä samantapainen periaate kuin työelämän aikaisten ammattiasemien ja hierarkioiden häivyttäminen, että sen avulla miehet pyrkivät minimoimaan miesten välisiä eroja synnyttäviä tekijöitä. Kieltämällä tietyt keskusteluaiheet ja korostamalla miesten yhdenvertaisuutta, siis liudentamalla miesryhmässä olevia eroja, miehet voivat keskittyä kokemaan miesten yhteisön samanlaisena yhtenäiskulttuurina kuin mitä heidän lapsuutensa kauppala heille edustaa. Tämä kertoo jotakin olennaista miesten kokeman yhteisöllisyyden luonteesta. Porukkaa pitää koossa nimenomaan yhteiselle sukupuolittuneelle lapsuudelle, paikallishistorialle ja nykyhetkessä konstruoidulle miehelle samuudelle perustuva *sointuvan yhdessäolon tunne* (Soilevuo Grønnerød 2004). Tätä affektiivista tilaa pyritään ylläpitämään ja tunnetta tartuttamaan uusiin jäseniin.

YHTEISYYDEN JA MIESSIDOKSEN TUOTTAMINEN VUOROVAIKUTUKSESSA

Yhteisön julkilausuttujen normien ohella miehet jakavat myös hienovaraisempia sääntöjä siitä, miten ja millaisina miehet ja heidän välisensä yhteisyys kuvataan vuorovaikutustilanteissa. Havainnoinnin aikana kiinnitimme huomiota vuorovaikutuksessa esiin tuleviin maskuliinisuuden esityksiin liittyviin sääntöihin. Seuraavassa kenttäpäiväkirjan otteessa on tallennettuna keskustelu, jonka kävimme tutkijoiden kesken havainnointi- ja haastattelupäivän jälkeen.

Aineisto-ote 7, kenttäpäiväkirja

Istumme odottamassa junaa rautatieaseman kahvilassa. Keskustelemme siitä, kuinka porukan ydinryhmän miehet kuvaavat paikallista yhteisöllisyyttä ja porukan merkitystä yhteisöllisyyden ylläpitämisessä. Olemme kaikki panneet merkille, että miehille yhteisöllisyys on tärkeä asia, jonka merkitystä he usein kuvaavat vahvoin sanankääntein. Olen itse kiinnittänyt keskustelussa huomiota miesten puheessa toistuvaan dynamiikkaan. Vaikka miehet saattavat esittää mielipiteitään porukan merkityksestä vakavasti, jyrkästi, lähes nyrkkiä pöytään paukuttaen, seuraavassa hetkessä puhuja voi ottaa samaan asiaan humoristisen näkökulman ja kertoa aiheeseen liittyvän hauskan anekdotin. Tämä toistuva kommunikaation rakenne, jossa puheen sävy ja tunnetila vaihtelevat alituisen, vaikuttaa omituiselta. Humoristiset kommentit, joista miehet näyttävät välillä jopa kilpailevan keskenään, tuntuvat vesittävän edeltävän vakavan kannanoton. [– –] Emme ole havainneet HO:n kanssa vastaavaa nopeasti muuttuvaa puheenparren rakennetta kymmenien aiemmin haastattelemiemme tamperelaismiesten puheessa. (5.4.2017, IP)

Kenttäpäiväkirjaotteessa kuvattu vuorovaikutuksen dynamiikka liittyy paikalliseen idealisoituihin mieheyteen. Karjalaismies on hauska, sanavalmis, korostetun sosiaalinen, aktiivinen ja eloisa, ei ota turhan vakavasti elämää, mutta esittää tarvittaessa tärkeät asiat riittävän jämakästi. Vaikka tällaiset miehisyyden ideaalit sisältävät sekä kansallisesti että kansainvälisesti maskuliinisuuteen liitetyjä ominaisuuksia, niissä on myös mukana vahvasti paikalliskulttuurisia piirteitä. Aiemmin haastattelemiemme hämäläismiesten puheessa korostuu enemmän harkitsevuus ja vakaus miehisinä ominaisuuksina toiminnallisuuden ja sosiaalisuuden sijasta.

Kenttäpäiväkirjaotteessa kuvattu miesten puheen dynamiikkaa koskeva havainto johdatti meidät pohtimaan sitä, miten idealisoidun miehisyyden rakentuminen keskustelussa edellyttää osallistujilta kykyä noudattaa ja uusintaa paikallisessa kulttuurissa jaettuja maskuliinisuuden koodistoja (*hegemonic masculinity scripts*, Spector-Mersel 2006), ja

siten tuottaa paikallisesti hegemonista (Connell & Messerschmidt 2005) versiota maskuliinisuudesta. Se edellyttää osallistujilta diskursiivista kompetenssia (Pietilä 2008), kykyä tunnistaa, käyttää ja soveltaa erilaisia (maskuliinisuuden) diskursseja, jotka ovat joskus keskenään ristiriitaisia. Miehisyyden yhteisen tuottamisen ohella yhteisön jäsenten diskursiivinen kompetenssi on edellytys myös sille, miten osallistujat rakentavat jaettua käsitystä miesten keskinäisestä yhteisyydestä. Tämä käy ilmi seuraavasta ryhmähaastatteluotteesta.

Aineisto-ote 8, ryhmähaastattelu

K: Haastatteluissa on tullu kans esiin sitä, että monet sanoo että yks tärkeimmistä asioista tässä porukassa on se, että kaikki on tasa-arvosia keskenään.

V1: Joo niin on.

V2: Niin titteleitä ei oo.

V3: Niin ei oo puheenjohtajaa, vaan on puheenpuorojen jakaja.

K: Mut mikä siinä tasa-arvosuudessa on, miks se on niin tärkeätä?

V1: Se on ehkä se samanikäisyys.

V4: Se on ehkä mahdollista vast nyt täs iäs, eläkkeellä kun ei... Siel saattaa olla pankinjohtaja ja mie istutaan vierekkäin ni... [– –]

V3: No mie en kaikkia ihan silleen tunne, mut miust tuntuu, et meil ei oo yhtään pankinjohtajaa tuol porukassa.

V1: Ei siellä voi olla.

V3: Tää on niin sanottujen työläisten porukka.

V1: On sitä yks mikä on ollu [henkilön ja pankin nimi]

V2: Mut sie et oo vaan huomannu.

V4: Ei se tuo esille sitä.

V1: Ei näytä rahapussii.

V3: Siltä pitää ottaa tuplamaksu. [naurua]

Otteen alussa osallistujat pohdiskelevat vakavampaan sävyyn miesten keskinäisen tasa-arvon merkitystä. Keskustelussa käy ilmi, että ryhmän koheesioon tähtäävällä tasa-arvoisuuden diskurssilla ei sittenkään välttämättä ole suurta käytännön merkitystä, sillä ryhmä on taustaltaan lopulta varsin homogeeninen (työväenluokka ja ikä). Tämän havainnon

myötä tasa-arvoisuuden periaatteen korostaminen saattaisi vaikuttaa liian ohjelmalliselta, minkä vuoksi osallistujat alkavat yhteisesti esittää humoristisia kommentteja porukassa salaa lymyvästä pankinjohtajasta, joka peittelee rahapussiaan. Kristiina Brunila (2009, 89) on kutsunut tällaista puhetilanteen oikein hallintaa ja arvostelukykyistä toimintaa diskurssitaituruudeksi. Se perustuu paitsi diskursiiviselle kompetenssille myös kokemukselliselle tiedolle siitä, kuinka tulee tilanteisesti toimia, jotta tulee kuulluksi ja vakavasti otetuksi. Kyse on kuitenkin myös affektiivisesta kompetenssista ja taituruudesta. Tehtaankylän poikien keskeinen periaate on keskinäinen yhteisyys ja tasa-arvoisuus, mutta näitäkin asioita tulee osata kuvata niin, etteivät periaatteet näyttäyty liian tunnepitoisina, vakavina tai suorastaan pateettisina. Leikinlasku tuplamaksusta viittaa siihen, että osallistujat ymmärtävät miesten välillä esiintyvän muun muassa tulotasoon liittyvää epätaasa-arvoisuutta, eivätkä nämä erot häviä periaatteiden yltiöpäisellä korostamisella. Huumorilla on siten myös merkityksenä tunteiden kontrolloimisessa.

Homososiaalisuuden rakentumisen näkökulmasta aineisto-ote tuo samalla esiin sitä logiikkaa, jolla horisontaalinen miessidos toimii. Otteessa esimerkiksi otettu pankinjohtaja edustaa yhteiskunnassa etuoikeutettua miesryhmää ja miesryhmien välistä hierarkkista valtaa, joka on ristiriidassa ryhmän yhdenvertaisuutta korostavan periaatteen kanssa. Korkeammassa statusasemissa olevat miehet voidaan kuitenkin ottaa toimintaan mukaan, kunhan he hyväksyvät ryhmän normin yhdenvertaisuudesta ja toimivat sen mukaisesti. Pankinjohtaja voi istua viereisellä penkillä, mikäli hän ei esitele ”rahapussiaan” eikä tuo esiin omaa asemaansa. Tehtaankylän poikien toiminnassa yhdenvertaisuus ei siis perustu niinkään miesryhmien välisten hierarkkiarojen poistamiseen, esimerkiksi valitsemalla ryhmään vain saman taustaisia miehiä, vaan yhdenmukaiseen ja miesten yhdenvertaisuuden tunnustavaan käyttäytymiseen.

HORISONTAALINEN HOMOSOSIAALISUUS JA HETKITTÄINEN TASA-ARVO

Tutkimamme miesyhteisön kokema ja rakentama yhteisöllisyys perustuu vahvasti miesten keskinäi-

selle homososiaalisuudelle, jota tuotetaan kolmen osin erilaisen mekanismin kautta. Näitä ovat yhteisen tarinan ylläpitäminen, julkilausutut ryhmän koontumisia koskevat säännöt sekä yhteisön tapamisjärjestelyt paikallisessa leirikeskuksesta. Kaikilla näillä käytännöillä uusinnetaan ryhmän normeja, ylläpidetään ryhmän koheesiota ja ehkäistään yhteisössä ilmeneviä ristiriitoja.

Kuten edellä on todettu, yhteisöllä on vahva tarina omasta historiastaan. Tarinan yhteistä tulkintaa vahvistetaan toistamalla kuukausitapaamisissa ryhmän teesejä paikallisuudesta, yhteisistä kokemuksista ja yhteisistä historian tulkinnoista. Yhteinen tarina on vahva homososiaalisuutta ja miesten yhteisyyden tunnetta ylläpitävä liima. Samalla on kuitenkin pidettävä mielessä, etteivät yhteisön piirissä jaetut käsitykset miesten yhteisöllisyydestä ja sen liittymisestä paikalliseen historiaan suinkaan aina ulotu sellaisenaan kuukausitapaamisten ulkopuolelle. Yhteisön ulkopuolella toimiessaan miehet eivät välttämättä samassa määrin korosta yhteisön versiota homososiaalisuudesta. Yhteisön jaettu tarina on diskursiivinen käytäntö, jolla on vahva sidoksensa kontekstiin, jossa tarinaa kerrotaan. Kuten Margaret Wetherell ja Nigel Edley (1999, 338) toteavat, samalla kun kuvauksilla miehistä ja miesten elämästä on lähtökohtansa makrotason diskurssissa, näitä diskursiivisia resursseja myös muokataan vastaamaan erilaisissa retorisissa ja mikro-poliittisissa konteksteissa esiintyviä paikallisia tarpeita (*local pragmatics*, Edley & Wetherell 1997, 206).

Yhteisen historian ohella Tehtaankylän pojilla on myös muita käytäntöjä, joilla ylläpidetään ryhmän koheesiota ja homososiaalisuutta. Piiloisten normien ohella yhteisöllä on julkilausuttuja sääntöjä, joilla ylläpidetään ja vahvistetaan ryhmän yhteisyyttä. Kielto käyttää alkoholia sekä puhua poliitiikasta ja uskonnosta ehkäisee miesten välisiä ristiriitoja ja erilaisten pienempien ryhmittymien syntymistä yhteisön sisälle. Ristiriitojen ohella sääntö sulkee tapaamisten ulkopuolelle sellaiset puheenaiheet, jotka korostaisivat miesten välisiä eroja poliittisissa katsomuksissa, yhteiskunnallisessa asemassa tai uskonnollisessa vakaumuksessa. Ryhmä välttää synnyttämästä toimintaansa vertikaalisia hierarkkisia rakenteita muun muassa kieltäytymällä rekisteröimästä porukkaansa yhdistykseksi, mikä tarkoittaisi

muun muassa puheenjohtajan ja muiden virallisten toimihenkilöiden valintaa. Tällaiset valtarakenteet sopivat huonosti yhteisön horisontaalista tasa-arvoisuutta korostavaan eetokseen.

Kolmas homososiaalisuutta ylläpitävä käytäntö on se, että kokoontumiset pidetään kaupungin keskustan ulkopuolella paikassa, jonka ryhmä kokee omakseen, ja joka aiemmin tehdyn kollektiivisen talkootyön kautta kytkeytyy osaksi yhteisön tarinaa. Kokoontumisissa on retriitinomaisia piirteitä, sillä niissä irtaudutaan arkielämän päivittäisistä ympäristöistä ja eristäydytään samalla muista tuttavista ja erityisesti naisista. Tapaamisissa miehet vetäytyvät tietynlaiseen paikallisen miehisen homososiaalisuuden kuplaan. Siinä leirikeskusten seinät suojaavat yhteisöä symbolisella tasolla ulkopuoliselta maailmalta, jossa miesten yhteisyys ja yhdenvertaisuus eivät toteudu samalla tavoin kuin seinien sisäpuolella.

Homososiaalisuutta tuottavat käytännöt kytkeytyvät yhteisen tarinan keskeiseen teesiin, miesten väliseen yhdenvertaisuuteen, ja tässä hengessä ryhmä pyrkii tuottamaan yhteisyyttä nimenomaan horisontaalisen homososiaalisuuden mielessä. Miehet ovat koko aikuisikänsä eläneet maailmassa, jossa tietyt miesryhmät ovat olleet toisille miesryhmille alisteisia, erityisesti työelämässä. Hegemonisen maskuliinisuuden teoria edellyttää, että alisteiset ryhmät hyväksyvät oman alisteisen asemansa (Anderson 2002). Tehtaankylän poikien kaltainen yhteisö pyrkii paikallisesti häivyttämään miesryhmien väliset hierarkiat ja valta-asemat, ja sulkee siten ulkopuolelleen kapitalistisen yhteiskunnan valtarakenteisiin sidostuneet hegemoniat ja vertikaalisen homososiaalisuuden. Näin toimiessaan miehet pystyvät yhteisön ”seinien sisäpuolella” muuttamaan hetkellisesti vertikaalisen homososiaalisuuden horisontaaliseksi yhteisöllisyydeksi.

Homososiaalisuuden teorian näkökulmasta analysimme osoittaa, että sama ulossulkemisen ja integroinnin logiikka, siis vallan mekanismit, toimivat sekä vertikaalisessa että horisontaalisessa homososiaalisuudessa. Vertikaalisen homososiaalisuuden edellytyksenä on, että yhteisöön osallistuva mies hyväksyy miesryhmän sisäisen hierarkian ja oman paikkansa siinä. Esimerkiksi aiemmin esillä olleen joukkueurheilun kontekstissa homomies hyväksyy

alisteisen asemansa suhteessa joukkueen heteromiehisiin. Mikäli näin ei ole, homomies suljetaan yhteisöstä ulos. Horisontaalisessa, lähtökohtaisesti miesten välisiä hierarkioita purkamaan pyrkivässä miesyhteisössä erilaiset miehet voivat toimia yhdessä, mikäli he hyväksyvät yhdenvertaisuuteen pyrkimisen tavoitteen eivätkä tuo esiin muusta ryhmästä poikkeavia taustojaan ja statusasemiaan (esimerkiksi pankinjohtajana tai homona). Toisin ilmaisten horisontaaliselle miessidokselle rakentuvat yhteisöt sulkevat ulkopuolelleen ne miehet, jotka esimerkiksi korostavat omaa yhteiskunnallista asemaansa tai ilmaisevat yhteisön arvojen ja normien vastaisia mielipiteitä. Samassa hengessä Goedecke (2018, 36) puhuu horisontaalisesta homososiaalisuudesta refleksiivisenä. Horisontaalinen homososiaalisuus edellyttää yhteisön periaatteiden ja arvojen esillä pitämistä ja yhteistä käsittelyä. Tämä lienee syy siihen, miksi Tehtaankylän pojat puhuivat niin paljon samanarvoisuuden periaatteestaan ja kiellosta puhua politiikasta ja uskonnosta.

Tehtaankylän poikien kaltaista yhteisöä ja vain miehille suunnattua toimintaa voi katsoa kriittisestä näkökulmasta ja kysyä, kuinka tällaiset yhteisöt omalla toiminnallaan ylläpitävät naisten ja miesten välistä segregaatiota ja heteronormatiivisuutta. Varmasti miesyhteisö osaltaan vankistaa miesten hegemoniaa. Miesten kokeman yhteisöllisyyden näkökulmasta katsottuna naisten ja miesten segregaation voi kuitenkin pikemminkin nähdä ennakkoehtona horisontaalisen homososiaalisuuden tuottamiselle, minkä pyrkimyksenä on heikentää miesryhmien välisiä valta-asetelmia. Tässä kuitenkin näkyy yksi hegemonisen maskuliinisuuden paradoksi. Pyrkieessään tuottamaan ajallisesti, paikallisesti ja kontekstuaalisesti tasa-arvoa miesten kesken, yhteisö samanaikaisesti ymmärtää, ettei yhdenvertaisuus kulkeudu kokoontumisten ulkopuolelle. Tämän vuoksi onkin relevanttia kysyä, millaista hyvinvointia miehille voi tuottaa toiminta, jossa on kyse vain parin tunnin kokoontumisesta kerran kuukaudessa miesporukan kesken. Ehkäpä vastaus löytyy miesten tällä tapaa saamasta kuulumisen tunteesta, eikä niinkään sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen suotuisista vaikutuksista sinällään.

Ilkka Pietilä toimii sosiaaligerontologian apulaisprofessorina Helsingin yliopistossa, Hanna Ojala on yliopistotutkija Tampereen yliopistossa, Elisa Tiilikainen toimii tutkijatohtorina Itä-Suomen yliopistossa ja Marjaana Seppänen on sosiaalityön profes-

sori Helsingin yliopistossa. He ovat kiinnostuneita iän ja sukupuolen yhteenkietoutuneista kulttuurisista ja yhteiskunnallisista merkityksistä ja erityisesti yhteisöistä näiden merkitysten neuvottelun paikoina.

KIRJALLISUUS

- Anderson, Eric (2002) Openly Gay Athletes. Contesting Hegemonic Masculinity in a Homophobic Environment. *Gender and Society* 16:6, 860–877.
- Atkinson, Paul, Coffey, Amanda, Delamont, Sara, Lofland, John & Lofland, Lyn (toim.) (2001) *Handbook of Ethnography*. London: Sage.
- Brunila, Kristiina (2009) Hivutuksia, hanttiin pistämissä ja muita diskurssitaituruuksia. Toimijuus sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevassa tasa-arvotyössä. Teoksessa Ojala, Hanna, Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 71–98.
- Connell, Raewyn W. (1995) *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.
- Connell, Raewyn W. & Messerschmidt, James W. (2005) Hegemonic Masculinity. Rethinking the Concept. *Gender and Society* 19:6, 829–859.
- Clerke, Teena & Hopwood, Nick (2014) *Doing Ethnography in Teams. A Case Study of Asymmetries in Collaborative Research*. Cham: Springer.
- Dykstra, Pearl A. & Fokkema, Tineke (2007) Social and Emotional Loneliness among Divorced and Married Men and Women. Comparing the Deficit and Cognitive Perspectives. *Basic and Applied Social Psychology* 29:1, 1–12.
- Edley, Nigel & Wetherell, Margaret (1997) Jockeying for Position. The Construction of Masculine Identities. *Discourse and Society* 8:2, 203–217.
- Fairclough, Norman (1995) *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Harlow: Longman.
- Husa, Sari (1995) Foucault-lainen metodi. *niin & näin* 2:3, 42–48.
- Goedecke, Klara (2018) "Other Guys Don't Hang Out Like This". *Gendered Friendship Politics Among Swedish Middle-Class Men*. Uppsala: Uppsala Universitetet.
- Gordon, Tuula, Holland, Janet, Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (2005) Gazing with Intent. *Ethnography Practice in Classrooms. Qualitative Research* 5:1, 113–131.
- Gordon, Tuula, Hynninen, Pirkko, Lahelma, Elina, Metso, Tuija, Palmu, Tarja & Tolonen, Tarja (2006) Collective Ethnography, Joint Experience and Individual Pathways. *Nordisk Pedagogik* 26:1, 3–15.
- Gordon, Tuula, Hynninen, Pirkko, Lahelma, Elina, Metso, Tuija, Palmu, Tarja & Tolonen, Tarja (2007) Koulun arkea tutkimassa. Kokemuksia kollektiivisesta etnografiasta. Teoksessa Lappalainen, Sirpa, Hynninen, Pirkko, Kankkunen, Tarja, Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 41–64.
- Hammarén, Nils & Johansson, Thomas (2014) Homosexuality. In *between Power and Intimacy. Sage Open* 4:1, 1–11.
- Huttunen, Laura (2010) Tiheä kontekstointi. Haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Ruusu-vuori, Johanna Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 39–63.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arto (2000) *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Eeva (2004) Kodin työt, tavat, tasa-arvo ja rento refleksiivisyys. Teoksessa Jokinen, Eeva, Kaskisaari, Marja & Husso, Marita (toim.) *Ruumis töihin. Käsite ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino, 285–304.
- Koivunen, Tuija (2013) Miesjohtajien yhteisyys uuden talouden yrityksessä. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 26:2, 17–28.
- Liljeström, Marianne (1999) Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne

- (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 111–138.
- Milligan, Christine, Neary, David, Payne, Sheila, Hanrattys, Barbara, Irwin, Pamela & Dowrick, Christopher (2016) Older Men and Social Activity. A Scoping Review of Men's Sheds and Other Gendered Interventions. *Ageing and Society* 36:5, 895–923.
- Nevala-Nurmi, Seija-Leena (2014) Suojeluskuntien soturit, isät ja pojat. Teoksessa Markkola, Pirjo, Östman, Ann-Catrin & Lamberg, Marko (toim.) *Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia*. Tampere: Vastapaino, 224–245.
- Otonkorpi-Lehtoranta, Katri (2017) *Sotilaat, työ ja perhe*. Acta Universitatis Tamperensis 2292. Tampere: Tampere University Press.
- Palmu, Tarja & Lappalainen, Sirpa (2012) Collaborative Reflections on Collective Ethnography. Teoksessa Tolonen, Tarja, Palmu, Tarja, Lappalainen, Sirpa & Kurki, Tuuli (toim.) *Cultural Practices and Transitions in Education*. Lontoo: Tufnell Press, 7–19.
- Pietilä, Ilkka, Calasanti, Toni, Ojala, Hanna & King, Neal (2017) Is Retirement a Crisis for Men? Class and Adjustment to Retirement. *Men and Masculinities*, doi: 10.1177/1097184X17724189.
- Pietilä, Ilkka (2008) *Between Rocks and Hard Places. Ideological Dilemmas in Men's Talk about Health and Gender*. Acta Universitatis Tamperensis 1329. Tampere: Tampere University Press.
- Pinquart, Martin (2003) Loneliness in Married, Widowed, Divorced, and Never-Married Older Adults. *Journal of Social and Personal Relationships* 20:1, 31–53.
- Rossi, Leena-Maija (2015) *Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Soilevuo Grønnerød, Jarna (2004) Sointuvaa yhdessä-oloa, idealisaatiota, vahvistamista. Nuorten miesten keskinäiset suhteet rockbändeissä. *Nuorisotutkimus* 22:3, 48–65.
- Spector-Mersel, Gabriela (2006) Never-aging Stories. Western Hegemonic Masculinity Scripts. *Journal of Gender Studies* 15:1, 67–82.
- Virtanen, Ira A. (2013) Ikä ja elämäntilanne miesten ystävyssuhteissa. Teoksessa Ojala, Hanna & Pietilä, Ilkka (toim.) *Miehistä puhetta. Miehet, ikääntyminen ja vanhenemisen kulttuuriset mallit*. Tampere: Tampere University Press, 227–251.
- Wetherell, Margaret & Edley, Nigel (1999) Negotiating Hegemonic Masculinity. Imaginary Positions and Psycho-discursive Practices. *Feminism and Psychology* 9:3, 335–356.
- Wilson, Nathan J. & Cordier, Reinie (2013) A Narrative Review of Men's Sheds Literature. Reducing Social Isolation and Promoting Men's Health and Well-being. *Health and Social Care in the Community* 21:5, 451–463.

HORIZONTAL HOMOSOCIALITY IN RETIRED MEN'S COMMUNITY

The article explores the ways in which members of a group for retired men reflect on the significance of gender as a constituent of the group, and the role of such group activity in men's everyday lives. The sense of community that men both experience and construct is essentially based on men's mutual homosociality, which is created through three partly different mechanisms. These include the maintenance of a shared storyline of the group's existence, articulated rules for the meetings, and practical arrangements of the group meetings. All these practices are used to sustain group norms, strengthen group cohesion and prevent conflicts among the group. The community aims to locally efface the hierarchies and status-differences between various groups of men that are based on societal power structures. In this spirit, the group aims to create sense of community and equality between men particularly in the sense of horizontal homosociality. The article is based on a collective ethnographic work conducted in a group for retired men in Eastern Finland.